

Det är lättare att bli kriminell än att skaffa ett jobb

- en studie om ungdomsbrottslighet och möjlighetshorisonter

Mika Mörner

Malin Englaborn

**Examensarbete i Psykologi, kandidat, 15 hp
Institutionen för individ och samhälle/Högskolan Väst
Vårterminen 2017
Handledare: Sabina Kapetanovic
Examinator: Gunne Grankvist**

**Det är lättare att bli kriminell än att skaffa ett jobb
- en studie om ungdomsbrottslighet och möjlighetshorisonter**

Studien undersökte förekomsten av brottsligt beteende hos ungdomar i allmänhet och hur sociala och personliga resurser kan fungera som skydds- eller riskfaktorer i synnerhet samt vilka skillnader som finns mellan flickor och pojkar. Undersökningen gjordes på 1324 ungdomar i årskurs nio genom projektet LoRDIA. Data analyserades med t-test, Spearman's korrelationsanalys och hierarkisk multipel regressionsanalys. Resultaten visade att den starkaste prediktorn för ungdomars brottsliga beteende var deras kamraters brottsliga beteende. Socialt välbefinnande visade sig vara en viktigare personlig resurs för flickorna när det handlade om att predicera brottsligt beteende. Psykologiskt välbefinnande var viktigare för pojkarna. Överlag låg studiens resultat i linje med tidigare forskning. Avvikande resultat diskuterades. Undersökningen relaterades till möjlighetshorisonter och ungdomars uppfattning om vilka studie och yrkesval de stod inför. Slutligen föreslogs hur företag och branschorganisationer kan tänka och agera från studiens resultat.

Nyckelord: ungdomsbrottslighet, sociala resurser, personliga resurser, möjlighetshorisonter, studieval, yrkesval, arbetsliv, socialt välbefinnande, psykologiskt välbefinnande, ungdomar, hierarkisk regression

**It's easier to become a criminal than to get a job
-a study about juvenile delinquency in adolescence and horizon of opportunities**

The study examined the incidence of criminal behavior among adolescents in general and how social and personal resources can act as protection or risk factors in particular and also what differences exist between girls and boys. The survey was conducted on 1324 youths in ninth grade through the LoRDIA projekt. Data was analyzed by t-test, Spearman's correlation analysis and hierarchical multiple regression analysis. The results showed that the strongest predicate of young people's criminal behavior was peer delinquency. Social well-being turned out to be an important personal resource for the girls when it was about predicting criminal behavior and psychological well-being were important for the boys. While overall the results were in line with previous research, some divergent results were also discussed. The study was related to horizon of opportunities and to young people's perception of the educational and career choices they faced. Finally ways for companies and organizations to think and act on the results of the study was suggested.

Keywords: juvenile delinquency, social resources, personal resources, horizon of opportunities, educational choice, career choice, work life, social well-being, psychological well-being, adolescents, hierarchical regression

---

Vi vill framföra vårt varmaste tack till vår handledare Sabina Kapetanovic som breddat vår möjlighetshorisont genom att stötta, vägleda och med humor bemöta våra ambitioner och vår frustration över samhället i stort och över APA-regler i smått. Tack till LoRDIA för förtroendet att använda data. Tack till Per för markservice och till ubbe för statistik-support. Tack även till våra kurskamrater Maria och Satina för en fantastisk russetid i Krakow.

”Det är lättare att bli kriminell än att skaffa ett jobb” är titeln på en kortdokumentär av Martina Greiffe (Greiffe, 2017) om Amar Altumbabic, en ung vuxen i Malmö, som i tonåren, börjar begå allt tyngre brott. I programmet berättar Amar om gemenskapen bland de kriminella vännerna, och om hur de såg den brottsliga karriären som mer tillgänglig och lönsam än andra alternativ. I tjugooårsåldern förmådde Amar ta sig ur kriminaliteten. Han fick sitt första jobb och kunde finansiera sitt körkort. Efter det blev möjligheterna för honom fler.

Amars historia känns igen som den typiska berättelsen om en ung vuxens väg in i, och ut ur, ungdomsbrottslighet. Är den representativ för verkligheten? Vad är det som gör att unga hamnar i kriminella beteenden? Vilka möjligheter upplever sig ungdomar ha idag? Arbetslösheten bland unga är stor i Sverige, samtidigt som företagen saknar kompetens och arbetskraft. Vilka möjlighetshorisonter för framtida yrkesliv ungdomar har kan relateras till deras sociala och personliga resurser. Dessa har betydelse för de val som görs under ungdomsåren där bland annat involvering i brottsliga handlingar ingår. Detta arbete kommer att belysa sociala och personliga resurser i relation till ungdomars brottsliga beteende.

Ungdomsbrottslighet

Brottsförebyggande rådet (2017) skriver på sin hemsida att ungdomar är överrepresenterade bland såväl misstänkta som bland lagförda personer i Sverige. Det är alltså vanligare att man begår brott som ung än som äldre. Brottslighet är vanligare bland pojkar än flickor (Socialstyrelsen, 2013) och pojkar begår fler och grövre brott (Ring, 2013). Många ungdomar begår brottsliga handlingar någon enstaka gång och det rör sig då nästan alltid om mindre allvarliga förseelser så som snatteri, skolk, alkoholintag eller skadegörelse och mycket sällan om våld (Shannon & Ring, 2009). Ett fåtal unga begår fler och allvarligare brott som misshandel, inbrott och stöld av fordon. En mindre grupp ungdomar, 13 % enligt uppgifter gällande Sverige 2005, stod för 91 % av den totala ungdomsbrottsligheten (ibid.). Det är således få unga som har reella problem med brottslighet men konsekvenserna av brottsligheten når bortanför den enskilda individen och belastar samhället i form av kostnader för att utreda brott och lagföra individer, person- och egendomsskador samt kriminalvård. Unga som lagförs i tonåren löper dessutom ökad risk för att hamna långt ifrån arbetsmarknaden senare i livet (Socialstyrelsen, 2013). Detta är i sig en riskfaktor för kriminalitet (Farrington, Gallahager, Morley, Ledger & St West, 1986; Raphael & Winter-Ebmer, 2001; Aaltonen, Macdonald, Martikainen, & Kivivuori, 2013) samt medför kostnader för exempelvis försörjningsstöd, arbetsmarknadsåtgärder men även förlust av arbetskraft och utvecklad eller icke tillvaratagen individuell potential och kompetens.

Varför begår då ungdomar brott? I brottförebyggande rådets kunskapsinventering av ungdomsbrottslighet (Shannon & Ring, 2009) redogörs för olika grupper av väl dokumenterade riskfaktorer; uppväxtvillkor, exempelvis föräldrars uppfostringsmetoder, ekonomi och eventuella missbruk; skolfaktorer som tidigt misslyckande i, eller dålig anknytning till, skolan; individuella faktorer som beteendestörningar, attityder eller missbruk. Faktorer som istället kan verka skyddande är ett gott skolklimat präglad av motivation, goda sociala färdigheter prosociala attityder, och umgänge med vänner med ett prosocialt beteende. Generellt gäller att, ju fler riskfaktorer som återfinns hos en individ ju troligare är det att den individen kommer att begå brott. Vilka högriskbarn som kommer att hamna i långvarig brottslighet är inte möjligt att förutse (ibid.). Den konsensus som råder bland forskare rörande vilka riskfaktorerna för kriminalitet är återfinns inte när det kommer till hur kopplingen mellan de olika riskfaktorerna och deltagande i brott ser ut och vad som orsakar vad (ibid.). Är det svaga personliga resurser; dålig självkänsla, missnöjdhet med livet i stort och en känsla av att samhället är till för ”de andra” som får unga att begå brott? Är det misslyckande i skolan som genererar ett antisocialt beteende eller är beteendet grunden till misslyckandet? Söker ungdomar sig till andra med samma beteende för bekräftelse eller blir

man som man umgås? Beror detta i så fall på behovet av grupptillhörighet eller på att ett beteende som accepteras i gruppen normaliseras, och avdramatiseras, där? Detta är några av de frågor forskningen brottas med. Man vet att ungdomar i högre grad än vuxna inlåter sig i riskfyllda beteenden (Steinberg, 2008). Steinberg argumenterar för att orsakerna till detta är sociala och emotionella, inte kognitiva, vilket annars är en vanlig föreställning. Hans forskningsöversikt visar att unga varken är sämre än vuxna på att identifiera risker och konsekvenser av dessa eller på att bearbeta information (ibid.).

I en avhandling (Lundqvist, 2010) om ungas berättelser om möjliga karriärer formulerar Lundqvist utifrån bland annat Bourdieus habitus begrepp, en teori om möjlighetshorisonter vilken hon applicerar på ungas val av utbildning, karriär och tankar om möjliga framtider. Habitus är ett begrepp som inom upplysningsfilosofin betecknar det allmänna förhållningssätt till världen som människor tillägnar sig i en viss miljö (Egidius, 2017). Individen upplever sin omgivning genom sitt habitus men habitus skapas också genom internaliserandet av samma omgivning (Bourdieu, 1989). Utifrån sin habitus utvecklar individen uppfattningar om de vägar som tycks vara framkomliga, passande och valbara i hens sociala sammanhang (Lundqvist, 2010). Lundqvist använder begreppet möjlighetshorisont för att sätta fingret på de framtida möjligheter som ungdomarna i hennes studie formulerar. Framtidsalternativen bedöms av ungdomarna som önskade, tänkbara eller sannolika. Beroende på socialt sammanhang och uppfattad position i detta skiftar möjlighetshorisonten (Lundqvist, 2010).

Sociala resurser

Ungdomars sociala resurser spelar roll för anpassningen till sociala och institutionella sammanhang som skola (Waldrip, Malcolm, & Jensen-Campbell, 2008) och senare arbetsliv (Hällsten, Edling, & Rydgren, 2017), samt deras mående (Newman, Lohman, & Newman, 2007; Parker & Asher, 1993) och nivå av brottsliga beteende (Newman, Lohman, & Newman, 2007). När det gäller bästa vänner, även kallade Mycket Viktiga Personer (MVPs), kan en individ ha nära intima vänskaper med flera personer som är väldigt olika varandra. Kiesner et al. (2004) undersökte likheter hos ungdomars MVPs och kunde visa på vad de kallar för adderad homofili (additive homophily). Med begreppet vill de förklara varför det är relevant att undersöka beteendet hos flera av ungdomarnas vänner. Homofili syftar på tendensen för individer att associera sig med och knyta an till varandra och att uppvisa liknande beteenden. Den förklarade variansen av ungdomars nivå av brottsligt beteende blev större när en andra och tredje MVP adderades till analysen Detta gällde även då individens MVPs i sig inte var lika varandra. Det vill säga, varje enskild vän spelade en individuell roll för ungdomens beteende (ibid.).

Ungdomar med låg kvalitet på sina nära vänskapsrelationer har visat sig ha högre nivåer av anpassningssvårigheter i skolan, exempelvis aggressivt beteende eller regelbrott och depression eller ångest (Waldrip, Malcolm, & Jensen-Campbell, 2008). Kvalitet i relationerna mäts exempelvis i grad av konflikt, stöttning och intimitet. Att ha högkvalitativa ömsesidiga vänskapsrelationer, det vill säga relationer som kännetecknas av intimitet och god stöttning, har visat sig fungera som buffert mot anpassningsproblem hos ungdomar vilka varken haft många vänner eller accepterats i någon högre grad hos skolkamraterna (ibid.). Tonårsflickor dömda för brott och förseelser beskriver i en kvalitativ studie av Wike et al. (2013) hur signifikanta andra i form av vänner eller unga släktingar påverkat dem att avstå från brottsligt beteende i olika situationer, till exempel genom att erbjuda andra alternativa aktiviteter eller genom att helt enkelt uttrycka sitt ogillande. Det finns gott om studier som visar samband mellan brottsligt beteende i kompisgänget och individens brottsliga beteende (Brechtwald & Prinstein, 2011; Galbavy, 2003). Ofta har kriminalitet i umgängeskretsen varit det som främst predicerat den enskilda ungdomens beteende (Mc Gloin, 2009). Hur sambanden ser ut och vad som orsakar dem finns det dock olika teorier

om. Mc Gloin argumenterar för att man behöver vara mycket mer specifik än man tidigare har varit när det handlar om vilka mekanismer som producerar dessa höga nivåer av beteendehomofili. Vidare argumenterar hen för en tes om brottslighetsjämvikt, det vill säga att nivån av brottsligt beteende hos två olika individer i en relation med tiden jämnas ut. I en longitudinell studie på ungdomar i vänskapsdyader har hen visat hur vänner anpassar sitt beteende efter varandra och skillnader i grad av brottslighet dem emellan blir mindre allt eftersom (ibid.).

En förklaring till varför sociala resurser påverkar brottsligt beteende står att finna i att ungdomstiden präglas av en stark motivation att utveckla sin identitet och att bekräftelse från vänner och kamratgrupper är den främsta källan för denna identitetsutveckling (Brechwald & Prinstein, 2011). Studier har visat starka negativa samband mellan kvalitet på gruppstillhörighet och externaliserade såväl som internaliserade problem (Newman, Lohman, & Newman, 2007). Det vill säga, ungdomar som upplever sin gruppstillhörighet som osäker eller problematisk, löper större risk att begå brottsliga handlingar och att må psykiskt dåligt. Newman et al. (2007) såg att ungdomar vilka upplevde sig tillhöra ett kompisgäng eller en viss klick utav elever i skolan (som till exempel idrottarna, esteterna, skejtarna, hiphopparna) rapporterade lägre nivåer av internaliserade problem, de mådde bättre. Det fanns alltså ett samband mellan känslan av tillhörighet eller identifiering med en specifik grupp eller måendet. Däremot upptäcktes inget negativt samband mellan att uppleva tillhörighet och identifiering med en specifik grupp och graden av externaliserade problem så som regelbrott, aggressivt beteende och brottsligt beteende. Att något sådant samband inte fanns menar Newman et al. (2007) kan bero på att unga med sådana problem hittar tillhörighet bland individer med liknande antisociala beteenden och i sammanhang där sådana beteenden premieras (ibid.). Kandel (1978) definierade en uppsättning processer som föreslogs förklara fenomenet med att ungas beteenden och attityder är så slående lika deras vänners. Denna teori om beteendehomofili säger att likheterna, vilket Newman et al. (2007) föreslår, beror på ungdomars tendenser att söka sig till likasinnade vänner, så kallade selektionseffekter. Till teorin hör också socialiseringseffekter, det vill säga att beteenden och attityder hos ungdomar som umgås mycket med varandra tenderar att allteftersom bli mer lika, precis som Mc Gloin (2009) visade här ovan. Brechwald et al. (2011) förklarar socialiseringsprocessen bland ungdomar genom social belöning och bestraffning via vikariell förstärkning av populära skolkamrater; ungdomarna lär sig beteenden via att iaktta andra snarare än genom egen erfarenhet. Alltså, när en ungdom till exempel ser populära elever snatta eller dricka alkohol motiveras hen att anpassa sitt beteende till kamraternas för att nå samma statusnivå.

Ytterligare en förklaring till hur unga påverkas av vänner finns i samband mellan belöning och risktagande. Gardner och Steinberg (citerade i Steinberg, 2008) visar i experimentella studier hur yngre och äldre ungdomar, men inte vuxna, tog större risker i närvaron av ett par vänner än vad de gjorde när de var ensamma. Pojkarna i studien var mer riskbenägna än flickorna men ingen könsskillnad fanns när det gällde vännernas påverkan. I vänners närvaro ökade de äldre ungdomarnas risktagande med 50 % och för de yngre ungdomarna dubbleades det. I senare pilotstudier har Steinberg med kollegor funnit stöd för teorier om att vänners närvaro påverkar ungdomars hjärna genom att aktivera samma kretsar som aktiveras när en individ exponeras för belöning. Detta pekar mot att närvaron av vänner kan göra potentiellt riskabla beteenden mer belönande och skulle kunna förklara varför unga tar fler risker än vuxna (ibid.).

Att Steinberg (2008) inte fann någon skillnad i hur flickor och pojkar påverkades av sina vänner när det kom till risktagande är intressant i relation till andra fynd som säger att flickor influeras mer än pojkar i kamratgrupper, åtminstone när grupperna består av både pojkar och flickor (Thomas & Daubman, 2001). Risken för att flickor ska begå brottsliga handlingar ökar i takt med antalet manliga vänner (Haynie, Steffensmeier, & Bell, 2007;

Wike, Miller, Winn & Taylor, 2013; Giordano 1978). Detta stöds av ytterligare studier om ungdomars förebilder (Bryant & Zimmerman, 2003) och om flickors pubertala mognad kopplat till problembeteenden (Stattin, Kerr, Skoog, 2011). Det finns även studier som inte kunnat visa en sådan könsskillnad (Miller, Loeber & Hipwell, 2009; Haynie D. L., 2003).

Personliga resurser

Studier har visat hur svaga personliga resurser som bland annat dålig intellektuell förmåga eller låg tilltro till sin egen förmåga att hantera situationer och känslor ökar risken för framtida brottsligt beteende kontrollerat för riskfaktorer i hemmiljön och tidiga självregleringsproblem (Caprara, Gerbino, Paciello, Di Giunta, & Pastorelli, 2010) och för anpassningsproblem (Stattin, Stenbacka, & Romelsjö, 1997). En longitudinell studie där man följde äldre ungdomar från tiden vid månstring och in i vuxen ålder visade att ju större mångfald av riskfaktorer i beteendet såsom lagöverträdelser, specialundervisning i skolan, eller problem i hemmiljön; exempelvis en alkoholiserad far eller psykisk ohälsa hos föräldrarna, desto vanligare var förekomsten av fällande domar i brottsregistret vid 36 års ålder. God tillgång till personliga resurser såsom intellektuell kapacitet, emotionell kontroll och social mognad samt uthållighet och problemlösningsförmåga hade en skyddande effekt mot framtida brottslighet för de individer som hade många riskfaktorer som unga (ibid.).

Carpara et al. (2010) studerade möjligheten för reglerande emotionell och interpersonell självtillit (self-efficacy beliefs) att motverka depression och brottsligt beteende hos ungdomar. Självtilit är en del av ungdomars psykologiska välbefinnande. Det Carpara et al. (2010) undersökte var ungdomarnas tillit till sina affektiva förmågor; om de kände att de kunde hantera sina känslor i olika situationer i livet och vardagen, men också deras tilltro till sin förmåga att förhålla sig till andra, exempelvis gruppsytryck från kamraterna. De ungdomar som hade låg tilltro till sin förmåga att reglera negativa känslor och till sin förmåga att stå emot kamraters gruppsytryck att delta i brottsligt beteende, rapporterade högre grad av brottsligt beteende. Samtidigt relaterade upplevd förmåga att reglera känslor, i stunden och på lång sikt, direkt till depression och indirekt till depression och brottslighet, via sin påverkan av upplevd empatisk och social förmåga (ibid.). Allteftersom ungdomarna blev äldre ökade betydelsen av självtilliten avseende gruppsytryck. Det är sannolikt att ungdomens tillit till sin affektiva förmåga bidrar till hens självtillit gällande att klara av att hantera relationer genom att odla och stärka empatiska förmågor och skydda mot gruppsytryck trots, och utöver, tidigare bakslag i livet. På lång sikt hade den upplevda empatiska förmågan hos pojkar ett samband med lägre brottslighet. Troligen för att empatisk förmåga fostrar prosociala beteenden. Varför inte flickornas brottslighet har samband med deras tilltro till sina empatiska förmågor tros bero på att sådana förmågor är mer relevanta när det gäller våld och aggressivt beteende vilket normalt inte är den typ av brott flickor begår (ibid.).

I en studie på amerikanska tonåringar kunde forskarna visa på ett linjärt samband mellan ungdomarnas mentala hälsa och beteendeproblem (Keyes, 2006). Generellt gällde att ju sämre mental hälsa desto högre grad av problematiskt beteende. Ungdomarna diagnostiserades som blomstrande, moderata eller tynande. Man såg att ungdomar allmänt var moderata eller blomstrande och endast en mycket liten del, 6 %, kunde kallas tynande. Den mentala hälsan verkade försämrats med åldern, då färre ungdomar i övre tonåren var blomstrande och fler moderata. Sambandet mellan ålder och beteendeproblem var också det linjärt, problemen ökade med åldern och således med den försämrade mentala hälsan. Men, oavsett ålder, rapporterade alltid blomstrande ungdomar lägst problembeteende och tynande högst (ibid.).

Personliga resurser kan också vara relevanta att undersöka när man tittar på risk- och skyddsfaktorer för ungas brottsliga beteende via deras påverkan på de sociala resurser som behandlats ovan. Demir och Urberg (2004) har tittat på sambanden mellan emotionellt

välbefinnande och vänskap hos unga. De fann en skillnad mellan pojkar och flickor i att stöttande vänskapskvalitet hade starka samband med pojkars emotionella välbefinnande men inte flickors. Flickor å andra sidan, visade Newman et. al (2007) anser i högre grad än pojkar att det är viktigt att vara en del av en kompisgrupp. Flickor är också socialiserade att värdera sina relationer högre än pojkar (Thomas & Daubman, 2001). Flickor har även fler vänner och högre kvalitet på sina vänskapsrelationer men mår ändå sämre än vad pojkar gör (Demir & Urberg, 2004) och upplever mindre tillfredsställelse i sina vänskapsrelationer (Thomas & Daubman, 2001). Thomas & Daubman undersökte självkänsla, en del av det psykologiska välbefinnandet, hos flickor och pojkar. Flickor har sämre självkänsla och tenderar att definiera sig själva utifrån sina relationer (ibid.). Flickors självkänsla korrelerar med kvalitet på vänskapsrelationer med pojkar men inte med andra flickor. Vänskapskvalitet påverkar inte pojkars självkänsla (ibid.). Dessa könsskillnader kan få konsekvenser för val av utbildning och i förlängningen karriärmöjligheter och socioekonomisk status (Kling, Hyde, Showers, & Buswell, 1999).

Keys (2006) mäter socialt välbefinnande genom individens upplevelse av sin betydelse som individ i samhället. En person med högt socialt välbefinnande känner att hen har något viktigt att bidra med, har hög tilltro till andra och upplever att samhället är till för någon som hen (Keyes, 2006). Lundkvist (2010) beskriver i sin avhandling en skolvärld där lärare och studievägledare skapar underförstådda sociala regler och gränser för ungdomarnas framtida karriärer. Många gånger finns en tydlig diskrepans mellan de ungas aspirationer på utbildning och yrken och deras tolkningar av lärarnas uttryck för lämpliga positioner. Ungdomarna hade alla anammat en gemensam samhällelig norm, en ”borde-framtid”, som innefattar högre utbildning. Men för en del upplevdes denna samtidigt vara en ”ideal-framtid” vilken inte var till för dem. Andra slogs för rätten till praktikplats i mer avancerade yrken eller frågade prövande efter information om andra utbildningar än de som lärarna föreslog, men hölls tillbaka genom kommentarer som ”den utbildningen är för svår för dig, frågor som ”kommer dina föräldrar låta dig studera vidare” eller genom att helt enkelt ignoreras. Eleverna i studien upplevde ofta att lärare och studievägledare hade låg tilltro till deras förmågor och också till deras möjligheter. Flera uttryckte en önskan om att lärarna skulle visa ett större engagemang och dela med sig av riktiga erfarenheter från arbetslivet. Ungdomarna beskrev också svårighet att få hjälp att tolka information (ibid.) Forskning pekar mot att studie- och yrkesvägledningen i skolan brister när det kommer till arbetet med de mer personliga delarna av elevernas väljande som handlar om självkänedom. Problemet tycks vara brist på stöd för att eleverna ska kunna hantera och tolka information om utbildnings- och karriärmöjligheter och relatera den till den egna personen (Dresch & Lovén, 2010).

Föreliggande studie

Bristen på stöd från personer i en ungdoms sociala omgivning gör det svårare för ungdomen att tolka och relatera till de möjligheter som står hen till buds (Lundkvist, 2010). Därför är det intressant att titta på vilka sociala och personliga resurser som påverkar individens uppfattning om hens omvärld, hens uppfattning om sina möjligheter, eftersom detta är av betydelse för vilka val ungdomen gör och vilka beteenden hen kommer uppvisa. De sociala resurser som tidigare argumenterats för i den aktuella studien är vänskapskvalitet och kamratgruppens betydelse för anpassning och risktagande. Dessa faktorer är inte ensamma om att ha betydelse för ungdomars förutsättningar att göra goda val i livet. Även de personliga resurser en individ besitter predicerar beteende och således ungdomens anpassning. Personliga resurser kan också vara relevanta att undersöka när man tittar på risk- och skyddsfaktorer för ungas brottsliga beteende via deras påverkan på sociala resurser. Brottsliga handlingar begås oftast i ungdomsåren (Brottsförebyggande rådet, 2017) därför är det intressant att studera vilka faktorer som påverkar valet att begå brott. Det som generellt

gäller för att förutse framtida brottsliga beteende är att ju fler riskfaktorer som återfinns hos en individ desto troligare är det att den individen kommer begå brott (Stattin, Stenbacka, & Romelsjö, 1997). Dock råder inte konsensus i hur man teoretiskt ska förklara kopplingen mellan olika riskfaktorer och deltagande i brott (Shannon & Ring, 2009).

Därför är syftet med denna studie att undersöka förekomsten av brottsligt beteende hos ungdomar i allmänhet och hur sociala och personliga resurser kan fungera som skydds- eller riskfaktorer i synnerhet, samt att studera eventuella skillnader mellan flickor och pojkar. Följande frågeställningar formulerades:

- Hur utbrett är brottsligt beteende hos ungdomar i årskurs nio?
- Hur ser sambandet och relationerna ut mellan ungdomars brottsliga beteende och sociala resurser; kvalitet på relationen mellan ungdomarna och individer som står dem närmst, så kallade MVPs (mycket viktig person) och kamraters brottsliga beteende, samt ungdomars personliga resurser i form av socialt- psykologiskt och emotionellt välbefinnande.

Metod

Forskningsprogrammet Longitudinal Research on Development In Adolescence (LoRDIA) är ett samarbete mellan Jönköping Universitet, Hälsohögskolan och Göteborgs Universitet, avdelningen för Psykologi och Socialt arbete. Programmet är en pågående långtidsstudie på ungdomar och deras utveckling mot vuxenåldern. Syftet med LoRDIA är att studera övergångar i tonåren genom att samla information om ungdomars hälsa, relationer till familjen, kompisar och skolan, användning av alkohol och droger samt brottsligt beteende. Databasinsamlingen påbörjades år 2013 och utfördes i fyra kommuner i Jönköpings- och Västra Götalands län: Gnosjö, Värnamo, Härryda och Vårgårda. Kommunerna har mellan 9000 och 36000 invånare. Sveriges kommuner och Landsting (SKL) har kategoriserat Sveriges 290 kommuner i nio grupper utefter storlek på tätorten, närhet till större tätort och pendlingsmönster. Gnosjö och Vårgårda klassas som ”pendlingskommun nära mindre tätort”, Värnamo som “mindre stad/tätort”. Härryda tillhör den grupp som klassas som “Pendlingskommun nära storstad” (SKL, 2017). Det nationella genomsnittet på befolkningens högre utbildning är 26 %. Tre av kommunerna ligger under genomsnittet (Gnosjö 10 %, Värnamo 16 % och Vårgårda 16 %). I Härryda är det 32 % av invånarna som har en högre utbildning (SCB, 2016). Studiepopulationen för hela LoRDIA utgörs av 2127 ungdomar och data har hittills samlats in i tre omgångar, våg 1, våg 2 och våg 3.

Föreliggande studie har finansierats av FORTE, Vetenskapsrådet, VINNOVA, Formas, Stiftelsen Säfstaholm, Stiftelsen Sunnerdahls Handikappfond och Futurum region Jönköping.

Undersökningsdeltagare

Data för den här studien är hämtad från en enkätundersökning, våg 3, inom forskningsprogrammet Longitudinal Research on Development In Adolescence (LoRDIA, 2017). Deltagarna var ungdomar i årskurs nio ($N = 1324$, 662 flickor, 50 % och 648 pojkar, 49 %, övrigt/vill ej uppge 1 %). Undersökningen genomfördes 2015. Eleverna var vid undersökningstillfället mellan 13 och 17 år gamla ($M = 14.3$ SD 0.64) och gick i skolan i någon av de fyra deltagande kommunerna.

Procedur

Skolorna i deltagarkommunerna blev informerade om projektet och ett informationsbrev skickades till föräldrar och lärare, innan rekryteringen av deltagare påbörjades. Informationsbrevet till föräldrarna översattes till 32 olika språk baserade på elevernas modersmål. I brevet förklarades syftet med studien, samtycke och möjlighet till att avbryta deltagandet utan konsekvenser. Föräldrarna gavs möjligheten att tacka nej till medverkan för sitt barns räkning. Eleven själv hade också möjligheten att tacka nej. LoRDIAAs forskningsgrupp träffade eleverna och delade ut enkäten i pappersform i deras klassrum, förutom till dem som flyttat från kommunen, då skedde insamlingen via post och telefon. Forskningsgruppen förklarade syftet med studien, att det var frivilligt att delta och att deltagaren när som helst kunde välja att avbryta enkäten eller att avstå från att svara på en fråga. Eleverna informerades även om att konfidentialitet var garanterad, ingen skulle kunna identifieras och uppgifterna om deltagarna inte komma att vara tillgängliga för obehöriga. Enkäten anpassades till elever med funktionsnedsättning och elever med svårigheter att förstå och läsa text. Den anpassade versionen testades och utvecklades efter fyra pilotprojekt. Enkäten tog 1.5-2 timmar inklusive paus för eleven att fullfölja. De elever som inte var i skolan dagen då datainsamlingen ägde rum fick enkäten skickad till sig via mail. Forskningsprogrammet och datainsamlingen har prövats och godkänts av den regionala etikprövningsnämnden i Göteborg (No. 362-13; 2015-09-02).

Instrument

Brottsligt beteende. Ungdomars brottsliga beteende mättes med hjälp av en självskattningsskala från Brå (Ring, 2013). Det ursprungliga instrumentet består av 24 frågor. I den aktuella studien har vissa frågor slagits samman till en och andra, rörande alkohol- och drogintag, har uteslutits. Totalt bestod studiens skala av 14 frågor. Frågorna var formulerade så att deltagaren svarade på hur många gånger hen gjort något under de senaste 12 månaderna. I LoRDIAAs enkät fanns fyra svarsalternativ: 1 = ingen gång, 2 = 1–2 ggr, 3 = 3–5 ggr, 4 = 6–10 ggr. Ett snittvärde på varje ungdoms svar räknades sedan ut. Exempel på frågor som ställdes var: Med flit förstört telefonhytt, gatlykta, fönster, någons cykel eller annan sak som inte var din?, Stulit (snattat) något i affär eller varuhus?, Använt förfalskat ID-kort?, Haft en kniv med dig (som vapen) när du gått ut?, Med avsikt slagit någon (som inte tillhör din familj) så att du tror eller vet att han/hon behövde sjukvård?, Sålt droger?. Den interna reliabiliteten, Cronbach's alpha, för skalan som mätte brottsligt beteende var i föreliggande studie $\alpha = .91$.

Kamraters brottsliga beteende. Deltagarna skattade själva det brottsliga beteendet hos de vänner de oftast umgicks med. Skalan är framtagen av Brå (Ring, 2013) och mäter kamraters brottsbelastning genom frågan: Har någon av dina kompisar (de du oftast umgås med) gjort något av följande, som du vet om? Svartalternativen var ja eller nej på följande frågor: Tagit något utan att betala i en affär?, Förstört någonting?, Brutit sig in någonstans?, Slagit ner någon?, Åkt fast för polisen?. I den aktuella enkäten har en (1) fråga lagts till: Sålt droger?. Svaren summerades till en kategorisering låg (0), medel (1–2), hög (3–5). Den interna reliabiliteten, Cronbach's alpha, var $\alpha = .78$.

Kvalitet på relationen till MVP (mycket viktig person). Friendship Quality Questionnaire, FQQ (Parker & Asher, 1993), mäter olika kvalitativa aspekter av individers vänskapsrelationer genom självskattningsformulär där deltagaren ställs inför olika påståenden

så som exempelvis: Min MVP skulle tycka om mig även om ingen annan gjorde det, Min MVP säger ”förlåt” när han/hon sårat mig eller varit dum, Min MVP ställer upp för mig när andra talar bakom min rygg, Min MVP och jag grälar ofta, Min MVP och jag blir ofta irriterade på varandra. Varje påstående besvaras Ja, Nej eller Ibland. I föreliggande studie användes två av skalorna i FQQ, nämligen stöttningsskalan och konfliktskalan och dessa hade modifierats. Stöttningsskalan bestod av 5 påståenden ($\alpha = .72$) och konfliktskalan av fyra ($\alpha = .84$).

Personliga resurser. Ungdomarnas personliga resurser uppmättes med hjälp av Mentalt Hälsokontinuum, MHC-SF (Keyes, 2006). Skalan består av 14 frågor i formen Hur ofta under den senaste månaden har du upplevt eller känt följande? Deltagaren graderar sedan sitt svar utifrån en femgradig skala: aldrig, 1-2 ggr, ungefär 1 ggr/vecka, ungefär 2-3 ggr/vecka, nästan alla dagar och alla dagar. Delskalorna är Socialt- Psykologiskt- och Emotionellt välbefinnande. Socialt välbefinnande innehåller 5 frågor: Hur ofta under den senaste månaden har du känt att du har något viktigt att bidra med till samhället?, Gemenskap med en grupp människor?, Att vårt samhälle håller på att bli en bättre plats för människor som du?, Att människor huvudsakligen är goda?, Att samhället fungerar på ett sätt som är förståeligt för dig? ($\alpha = .88$). Psykologiskt välbefinnande består av 6 frågor: Hur ofta under den senaste månaden har du känt att du tycker om de flesta delarna av din personlighet?, Att du klarar av att hantera vardagens krav?, Att du har varma och ärliga relationer med andra människor?, Att du upplevt saker som fått dig att växa som person och gjort dig till en bättre människa?, Att du har självförtroende att ha dina egna tankar och åsikter och vågar ge uttryck för dem?, Att ditt liv har en riktning mot ett mål och mening? ($\alpha = .92$). Emotionellt välbefinnande består av 3 frågor: Hur ofta under den senaste månaden har du känt lycka/glädje?, Ett intresse för livet?, Nöjd och tillfreds? ($\alpha = .92$).

Statistisk analys

För att undersöka skillnader mellan pojkars och flickors brottslighet valdes oberoende t-test. Även Cohens’ d togs fram. Då signifikant skillnad fanns stratifierades analyserna efter kön. På grund av hög snedfördelning i utfallsvariabeln användes Spearman’s korrelationstest (Howitt & Cramer, 2014) för att undersöka sambanden mellan variablerna: Brottsligt beteende, Stöttning (MVP), Konflikt (MVP), Kamraters brottsliga beteende, Socialt-, Psykologiskt-, och Emotionellt välbefinnande. Styrkan på sambanden värderades i den aktuella studien enligt följande: svagt samband $< .20$, medel samband $.20 - .30$, starkt samband $> .30$ (Hemphill, 2003). För att undersöka hur de predicerande variablerna relaterar till beroendevariabeln Brottsligt beteende användes hierarkisk regressionsanalys, vilket tillåter att variablerna adderas i en specifik ordning. I enlighet med forskarens teoretiska utgångspunkter beslöts att i första modellen använda prediktorn Stöttning (MVP). Konflikt (MVP) adderades i den andra modellen, Socialt välbefinnande i den tredje. Eftersom mycket av den tidigare forskningen talar för att ungdomars umgänge spelar stor roll för deras beteende tillfördes prediktorvariabeln Kamraters brottsliga beteende i den fjärde modellen och först därefter Psykologiskt - och Emotionellt välbefinnande, i modell fem respektive sex. Genom hierarkisk regressionsanalys grupperas prediktorvariablerna och genererar output i form av en regression för varje grupp, det vill säga modell, i den ordning de fördes in i analysen. På så vis tvingas prediktorerna analyseras i den turordning som forskaren väljer, istället som vid en multipel regressionsanalys låta programvaran göra det valet utifrån statistiska kriterier. Den hierarkiska regressionsanalysen användes för att testa effekten av specifika prediktorer oberoende av andra (Howitt & Cramer, 2014).

Resultat

Deskriptiv statistik

En enkel frekvensanalys över ungdomars brottsliga beteende visade $N = 1282$, $M = 1.05$, $SD = 0.21$, Snedfördelning 6.93. Minsta uppmätta värde var 1.00, lägsta möjliga, och högsta 3.57, 4 var högsta möjliga värde. Brottsligheten i sig var alltså inte särskilt utbredd bland ungdomarna i den aktuella studien. Vi kunde dock se att det brottsliga beteendet var mer utbredd hos pojkar ($n = 615$, $M = 1.09$, $SD = 0.27$, min 1.00 – max 3.57) än hos flickor ($n = 655$, $M = 1.02$, $SD = 0.13$, min 1.00 – max 3.29). Hos gruppen flickor fanns endast ett par extremvärden medan pojkarna var mer jämt fördelade även bland de högre värdena. Ett oberoende t-test (tabell 1) utfördes för att undersöka om det fanns en skillnad mellan flickors och pojkars brottsliga beteende. Medelvärdeskillnaden var 1.05, 95 % CI [1.04, 1.07], $t(862,73) = 5.25$ ($p < 0.01$). Vidare fanns signifikanta skillnader mellan grupperna flickor och pojkar avseende alla övriga variabler undantaget Konflikt (MVP).

Tabell 1. Oberoende t-test.

Variabel	n	Flickor		n	Pojkar		t	Cohen's d
		M	SD		M	SD		
Brottsligt beteende	655	1.02	0.13	615	1.09	0.27	5.25**	0.33
Stöttning (MVP)	655	2.81	0.31	627	2.64	0.41	- 8.21**	0.47
Konflikt (MVP)	651	5.30	1.76	617	5.41	1.83	1.19 <i>ns</i>	0.06
Socialt välbefinnande	646	3.81	1.24	598	4.15	1.25	4,79**	0.27
Kamraters brottsliga beteende	662	0.93	1.46	638	1.19	1.59	3.13**	0.17
Psykologiskt välbefinnande	641	4.30	1.19	595	4.53	1.22	3,40**	0.19
Emotionellt välbefinnande	647	4.50	1.12	599	4.80	1.07	4,78**	0.27

Not. ** $p < .01$ (2-tailed)

Korrelationsanalys

Korrelations- och regressionsanalyserna stratifierades enligt kön och resultaten rapporteras därefter. De undersökta korrelationerna (tabell 2) visade inga signifikanta samband mellan flickors kvalitet på relationerna med deras MVPs och deras brottsliga beteende. Kamraters brottsliga beteende var den variabel som visade sig ha störst betydelse för de deltagande ungdomarnas brottsliga beteende. Hos pojkarna var sambanden mellan relationerna med deras MVPs och deras brottsliga beteende svaga men signifikanta.

Tabell 2: Korrelationer (Spearman's).

Variabler	1		2		3		4		5		6	
	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar
1 Brottsligt beteende												
2 Stöttning (MVP)	-.05 ns	-.14*										
3 Konflikt (MVP)	.06 ns	.14**	-.25**	-.20**								
4 Socialt välbefinnande	-.19**	-.12**	.30**	.28**	-.13**	-.05 ns						
5 Kamraters brottsliga beteende	.40**	.44**	-.08*	-.06 ns	.15**	.10*	-.20**	-.11*				
6 Psykologiskt välbefinnande	-.14**	-.22**	.32**	.35**	-.18**	-.14**	.74**	.71**	-.14**	-.10*		
7 Emotionellt välbefinnande	-.13**	-.14**	.30**	.28**	-.15**	-.11*	.76**	.74**	-.17**	-.10*	.78**	.72**

Not. * $p < .05$ (2-tailed) ** $p < .01$ (2-tailed)

Tabell 3: Hierarkisk linjär multipel regressionsanalys.

		Modeller				Koefficient	
		R^2 (adjusted)		ΔR^2		β (std.)	
		Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar
1	Stöttning (MVP)	-.002	.009	.000 ns	.011*	-.02 ns	-.11*
2	Stöttning (MVP) Konflikt (MVP)	.001	.059	.004 ns	.052**	.01 ns .07 ns	-.07 ns .23**
3	Stöttning (MVP) Konflikt (MVP) Socialt välbefinnande	.019	.062	.021**	.006 ns	.05 ns .06 ns -.15**	-.05 ns .23** -.08 ns
4	Stöttning (MVP) Konflikt (MVP) Socialt välbefinnande Kamraters brottsliga beteende	.116	.315	.097**	.252**	.04 ns .03 ns -.10* .32**	-.02 ns .17** -.04 ns .51**
5	Stöttning (MVP) Konflikt (MVP) Socialt välbefinnande Kamraters brottsliga beteende Psykologiskt välbefinnande	.115	.331	.001 ns	.018**	.04 ns .03 ns -.14* .32** .05 ns	.02 ns .15** .09 ns .50** -.20**
6	Stöttning (MVP) Konflikt (MVP) Socialt välbefinnande Kamraters brottsliga beteende Psykologiskt välbefinnande Emotionellt välbefinnande	.117	.333	.004 ns	.004 ns	.04 ns .03 ns -.10 ns .32** .10 ns -.11 ns	.02 ns .15** .14* .50** -.16* -.10 ns

Not. * $p < .05$ (2-tailed) ** $p < .01$ (2-tailed)

Hierarkisk regressionsanalys

Den hierarkiska analysen (tabell 3) visade att stöttande kvalitet på relationen med MVPs förklarade en mycket liten del av pojkars brottsliga beteende och när andra variabler kontrollerades för kunde ingen förklarande effekt av Stöttning (MVP) utläsas. Konfliktspekten av relationen med MVPs spelade en större roll för pojkars brottsliga beteende än den stöttande. När konfliktvariabeln adderades i den andra modellen förklarades närmare 6 % av beteendet. Kamraters brottsliga beteende adderades i den fjärde modellen och då förklarades 32 % av pojkarnas brottsliga beteende. Även då Psykologiskt välbefinnande tillfördes i modell fem blev förändringen signifikant.

Det första signifikanta värdet för flickorna noterades i modell tre. Modellen förklarade 2 % av flickornas brottsliga beteende och den signifikanta variabeln var Socialt välbefinnande med ett svagt negativt samband. Precis som för pojkarna var det när Kamraters brottsliga beteende adderades i den fjärde modellen som den största förändringen skedde. Modellen förklarade 12 % av de deltagande flickornas brottsliga beteende. Det var endast vid tillförandet av variabelerna Socialt välbefinnande och Kamraters brottsliga beteende som förändringsvärdena i flickornas modeller var signifikanta.

Diskussion

Syftet med den här studien var att undersöka förekomsten av brottsligt beteende hos ungdomar i allmänhet och hur sociala och personliga resurser kan fungera som skydds- eller riskfaktorer i synnerhet, samt titta på eventuella skillnader mellan flickor och pojkar. Först undersökte vi hur det brottsliga beteendet såg ut hos en större grupp ungdomar i årskurs nio. Därefter tittade vi på samband mellan brottsligt beteende och olika sociala och personliga resurser. Sist undersökte vi på vilket sätt dessa resurser samt vännernas brottsliga beteende relaterade till ungdomarnas brottsliga beteende genom en hierarkisk regressionsmodell.

Den deskriptiva statistiken visar att brottslighet inte är särskilt utbredd hos eleverna i studien. Det är en mindre grupp pojkar som står för den största delen av brottsligheten, vilket överensstämmer med tidigare fynd. Vidare ser vi att kamraters brottsliga beteende är det som främst predicerar brottslighet hos både flickor och pojkar. Den stöttande kvaliteten på relationen med närmsta vännen, så kallad Mycket Viktig Person (MVP), har ingen stor skyddande effekt, men för pojkar kan en konfliktfylld relation med en MVP vara en riskfaktor för brottsligt beteende. De personliga resurser som förklarar mest av ungdomars brottsliga beteende är socialt välbefinnande för flickor och psykologiskt välbefinnande för pojkar.

Ungas brottsliga beteende

Det är en mindre grupp pojkar som står för den större delen av ungdomsbrottsligheten i studien. Detta resultat ligger väl i linje med tillgänglig nationell statistik (Socialstyrelsen, 2013) samt tidigare internationell forskning (Newman, Lohman, & Newman, 2007). Överlag är brottsligt beteende inte särskilt utbredd bland ungdomarna i studien. Ungdomarnas brottsliga beteende mättes enligt Brottsförebyggande rådets instrument men dessvärre återges inga nationella medelvärden i rapporten (Ring, 2013) varför vi inte kan jämföra resultaten. Även om ungdomsbrottsligheten inte är så utbredd är det fortfarande så att det främst är ungdomar som begår brott (Brottsförebyggande rådet, 2017). Förutom det etiska och moraliska argumentet att ett samhälle bör verka för alla sina medborgares bästa så finns det även rent ekonomiska vinster att göra om man lyckas få färre ungdomar att hamna i kriminalitet. Förutom uteblivna kostnader för rättsväsendet är varje ungdom som går ut

skolan, kan försörja sig själv och fungerar väl i samhället en ekonomisk vinst medan det kostar när individer hamnar utanför samhället.

Resultaten från oberoende t-test visar signifikanta skillnader mellan flickor och pojkar avseende fem av studiens sex prediktorer, nämligen Stöttning (MVP), Kamraters brottsliga beteende samt Socialt-, Psykologiskt- och Emotionellt välbefinnande. Det är ingen skillnad mellan könen avseende Konflikt (MVP). Flickor har högre nivå av Stöttning (MVP) och lägre av Konflikt (MVP). Deras kamrater har också lägre nivåer av brottsligt beteende. Pojkar har starkare personliga resurser och deras kamrater begår fler brott. Det är allmänt känt att pojkar ofta får med sig ett gott självförtroende genom socialisering under uppväxten vilket torde spela roll för deras bättre självkänsla. När det kommer till mående finns dock forskning som tyder på att det inte finns några verkliga skillnader bland äldre ungdomar, vilket kan bero på att depressiva symptom utvecklas senare hos pojkar (Caprara, Gerbino, Paciello, Di Giunta, & Pastorelli, 2010).

Vänskapskvalitet som skydds- och riskfaktor

Resultaten visade att vänskapskvalitet inte hade några starka skyddande effekter mot brottsligt beteende hos ungdomar. Tidigare forskning tyder på att stöttande kvalitet i nära vänskapsrelationer skulle skydda ungdomar mot sådana risker (Waldrip, Malcolm, & Jensen-Campbell, 2008). Våra analyser kan dock inte visa några sådana samband för flickorna men däremot för pojkarna. Möjligen är orsaken till skillnaderna att flickor generellt har fler nära relationer och högre kvalitet i sina relationer över lag (ibid.) med den statistiska följderna att vänskapskvaliteten inte samvarierar med deras beteenden alls. Resultaten indikerar att en stöttande relation med en MVP möjligen kan skydda pojkar något mot risken att begå brott. Vidare visar resultatet att en konfliktfylld relation med en MVP innebär en förhöjd risk för pojkar när det kommer till brottsligt beteende. När vi kontrollerar för den stöttande kvaliteten förklarar konfliktaspekten en relevant del av pojkarnas beteende och så även när vi kontrollerar för personliga resurser och kamraternas beteende. Pojkar har färre relationer generellt och kvaliteten på relationerna är mer spridd (ibid.). Vi tänker att detta illustreras väl i kortdokumentären som nämns i inledningen (Greiffe, 2017). I tonåren förlorar Amar sin storasyster, sin MVP, vilket innebar en förlust av en intim och stöttande relation. När han inte längre hade sin syster att vända sig till för stöd i sina tankar och känslor verkar hans liv ha förlorat sin riktning. Detta menar han gjorde att han slutade bry sig om konsekvenserna för sina handlingar och då var steget till brottslighet ingen stor sak.

Kamraters brottsliga beteende

Det som främst predicerar ungdomars brottslighet i vår studie är deras vänners brottsliga beteende. Detta gäller för både flickor och pojkar kontrollerat för personliga resurser och vänskapskvalitet. Det här resultatet ligger väl i linje med tidigare forskning (Mc Gloin, 2009; Brechwald & Prinstein, 2011). En av de mest slående aspekterna av tonåringens sociala utveckling är den större mängd tid hen spenderar utanför hemmet, med skolkamrater och med vänner och bekanta (Kiesner, Kerr, & Stattin, 2004). Det blir då viktigt att känna tillhörighet. Grupptillhörigheten förser äldre barn och tonåringar med en känsla av definition, syfte, meningsfullhet, värde och social kontroll (Newman, Lohman, & Newman, 2007). Vårt intryck är dock att det i samhället finns en allmän föreställning om att så länge en ungdom inte hamnar i "fel" sällskap så ska det gå bra. Att man gärna vill sära på "struliga" kompisar genom att exempelvis inte låta dem gå i samma klass. Detta kan i första taget verka som en rimlig slutsats men eftersom forskningen är långt ifrån enig om hur orsakssambanden ser ut bör man vara försiktig.

Att kamraters brottsliga beteende enskilt förklarar så mycket av individens beteende kan handla om att ungdomar söker sig till personer som liknar en själv, där ens beteende och sätt

att se på världen belönas eller bekräftas. Forskning visar att både socialiseringseffekter, ”man blir som man umgås” och selektionsprocesser, att välja vänner som liknar en själv, spelar roll (Kandel, 1978). Socialiseringsprocesser går åt bägge håll. Om man har avvikande vänner, betyder inte det automatiskt en naturlig risk för ökad brottslighet och att ha mindre avvikande vänner är inte alltid till fördel för det egna beteendet (Mc Gloin, 2009). Det kan också vara så att de är den enskilda ungdomens personliga resurser som spelar roll för hur mycket av vännernas destruktiva beteenden hen plockar upp, snarare än vännernas faktiska nivå av brottslighet. Vi menar att det är rimligt att anta att tilltro till sina förmågor att hantera livet, känsla av sammanhang och självkänsla gör det lättare att göra självständiga val.

Sambanden mellan brottsligt beteende och kamraters brottsliga beteende i vår studie är starka för alla ungdomar men starkast för gruppen pojkar. Tidigare forskning har i experiment visat att ungdomar risktagande ökar rejält i närvaron av vänner och att det möjligen beror på att samma kretsar i hjärnan aktiveras som när vi exponeras för belöning. Flickors och pojkars risktagande påverkas i lika hög grad i närvaron av vänner (Steinberg, 2008). Detta tyder på att det är andra saker som skapar könsskillnaderna för dessa samband.

Personliga resurser

Personliga resurser har betydelse för ungdomars brottsliga beteende men vilken beror av kön. För flickor är det sociala välbefinnandet den enda variabeln utöver kamraters brottsliga beteende som kan förklara deras beteende. En flicka som upplever att världen är till för henne och har tilltro till andra är förmodligen mindre benägen att begå brott. Psykologiskt välbefinnande är den personliga resurs som förklarar mest av pojkarnas brottsliga beteende. Att känna att man klarar av saker, att man är nöjd med sin personlighet, och att livet har en riktning har en skyddande effekt. Detta ligger i linje med forskning som visat att ungdomar med låg tillit till sin egen förmåga att hantera negativa känslor har ett mer brottsligt beteende (Caprara, Gerbino, Paciello, Di Giunta, & Pastorelli, 2010).

Möjlighetshorisonter

Vi ser ett värde i Lundqvists (2010) sätt att använda sig av möjlighetshorisonter för att skapa kunskap om hur ungdomar gör val kopplat till sin aktuella situation och sin framtid. Lundqvists avhandling handlar om utbildning och karriär men går att applicera på andra områden. Hennes teori om möjlighetshorisonter springer ur väl belagda teorier om hur individen gör sina val utifrån hur hen uppfattar sin omgivning och position i densamma.

Ungdomar kommer inte att välja en väg i livet som inte verkar tillgänglig för dem. Eleverna i Lundqvists (2010) studie förhåller sig alla till vad hon kallar en ”borde-framtid”, ett publikt narrativ som säger att alla ungdomar bör skaffa sig en utbildning. Hon menar att de allra flesta ansåg att de borde men att vissa samtidigt ändå uttryckte stor tveksamhet för om det faktiskt gällde dem. Trots att det kan tyckas som att de här ungdomarna har alla möjligheter till vidare studier; studiestöd, gymnasiekompetens, och fria universitetsstudier, kommer vissa att välja bort detta då den framtiden inte verkar möjlig, eller tillräckligt belönande, för ”någon som dem”. Lärare insinuerar att de inte skulle klara av utbildningar eller yrken de är intresserade av eller ignorerar eleverns försök till dialog om sina aspirationer och möjligheter och skapar på så vis gränser för ungdomens framtid. Eller så menar ungdomarna att de själva sett i sin omgivning att det inte lönar sig att utbilda sig då man med deras bakgrund kommer rasifieras och diskrimineras. De ungdomar vilka löper störst risk för att hamna i destruktiva brottsliga beteenden och ibland också bli kriminella vuxna är de som har flest riskfaktorer som unga (Stattin, Stenbacka, & Romelsjö, 1997). Dessa riskfaktorer leder samtidigt också ofta till dålig anpassning och motivation i skolan (Bryant & Zimmerman, 2003). Vi menar att det finns god grund att anta att lärare sätter upp än snävare gränser för dessa elevers studie- och yrkesframtid. Vi tror också att samma ungdomar

oftare än andra saknar MVPs, vuxna som jämnåriga, med förmågan att bredda dessa ungdomars möjlighetshorisonter. Den tid som ungdomar inte spenderar i skolan spenderas i regel med vänner. Även i skolan är det naturligtvis främst med kamrater som ungdomen spenderar sin tid. Med tanke på hur viktigt det är med bekräftelse för ungdomars identitetsutveckling, i synnerhet från vänner, och hur socialisering verkar via vikariell förstärkning (ibid.), ser vi att snäva möjlighetshorisonter kan leda till att ungdomar gör mindre goda val, allt från att de väljer en utbildning som inte passar dem till att de ser kriminalitet som en rimligare och mer tillgänglig väg än utbildning eller arbete.

En följd av brottsligt beteende kan vara att hamna långt ifrån arbetsmarknaden (Socialstyrelsen, 2013) och arbetslöshet kan leda till kriminalitet (Farrington, Gallagher, Morley, Ledger, & St West, 1986). Arbetslöshetsnivåerna i Sverige har återgått till det normala sedan den senaste finanskrisen men ungdomsarbetslösheten är fortsatt hög (SCB, 2017; Galte Shermer, 2017). Samtidigt saknas det arbetskraft och kompetens på alla nivåer och inom en mängd olika branscher (Arbetsförmedlingen 2016; Arbetsförmedlingen 2017). Det blir mer och mer viktigt med gymnasieutbildning eller motsvarande även för att kunna få lågt kvalificerade arbeten. En allt större del av gruppen arbetslösa utgörs av individer utan svensk gymnasiekompetens. Vi har idag ett problem i Sverige med att tillväxt inom vissa branscher, exempelvis byggbranschen, hämmas kraftigt av bristen på arbetskraft med rätt kompetens (Arbetsförmedlingen, 2016). Lundqvists avhandling vittnar om ett skolväsende som brister rejält när det kommer till studie- och yrkesvägledning av ungdomar vilket styrks av forskning av Dresch och Lovén (2010). Detta torde drabba resursfattiga elever värst, till viss del samma elever som löper stor risk att hamna i brottslighet. Vi menar att inget av detta har Sverige råd med!

Många av de brottsförebyggande åtgärder som görs handlar om att utbilda ungdomar om risker med vissa beteenden, vilket grundar sig i en felaktig föreställning om att unga skulle vara sämre än vuxna på att bedöma information eller kalkylera för risk (Steinberg, 2008). Mycket forskning ser vi också riktar in sig på ungdomars sociala eller personliga resurser på individnivå. Vilket bland annat vår studies resultat visar, är kamratgruppens beteende det som främst predicerar ungas brottsliga beteenden. Från en samhällelig synvinkel finns mer att vinna på att fler inte hamnar utanför samhället. Därför föreslår vi att fokus läggs på ungdomar som grupp: att se till att alla ungdomars möjlighetshorisonter blir så vida som bara möjligt. Här ser vi att skolan lämnar ett hål för företag och branschorganisationer att fylla. Företagens proaktiva rekryterings- och employer branding arbete riktar sig mot högskolestudenter och i vissa branscher mot gymnasieelever. Vi tror att man för att fånga upp ungdomar behöver nå dem tidigare, i gymnasiet är många val redan gjorda. Det finns också anledning att tro att det svenska skolsystemet kan komma att förändras så att vissa val av inriktning inför gymnasiet kan komma att medföra fler begränsningar av senare studiemöjligheter än vad det gör idag. Därför är det viktigt att unga tidigt får en realistisk bild av verkligheten utanför skolan.

Som studenter på en personalvetarutbildning med en bredd av erfarenheter av dagens utbildnings- och arbetsmarknad, känner vi nämligen inte igen den snäva fyrkantiga bild som förmedlas av dessa arenor från lärare och yrkesvägledning till eleverna i Lundqvists studie. Oavsett om det handlar om att skolpersonalen är dåligt förankrade i verkligheten eller om en missriktad omsorg och vilja att skydda elever från besvikelser och misslyckanden blir konsekvensen att en del elever hämmas i sina aspirationer eller går miste om viktigt information vilket i sin tur kan leda till att de väljer fel utbildningar eller yrkesvägar. Ungdomen går miste om möjligheter och samhället går kanske miste om en anläggningsarbetare, lärare, undersköterska eller ingenjör. Vi tror att det innovations- och utanför boxen tänk som tillämpas inom personalhantering, kompetensutveckling och arbetssätt i många organisationer kan bredda barns- och ungas möjlighetshorisonter om de får

stifta bekantskap med dem. Detta kan i sin tur leda till andra, mindre utstakade eller normativa val inför framtiden. I synnerhet för elever med andra förmågor eller beteenden än de som premieras i skolans, fyrkantiga undervisning torde detta spela stor roll, igen delvis de elever vilka löper hög risk för brottsligt beteende i senare tonåren. Där skolan begränsar individens tro på sin förmåga att uppnå en önskad framtid kan arbetsgivare agera dörröppnare. Företag och branschorganisationer har bara att vinna på den här typen av arbete. Det handlar först och främst om långsiktig kompetensförsörjning och att säkra sin överlevnad. Det handlar även om att ta sitt ansvar som aktör på arbetsmarknaden och som en del av det här samhället.

Referenser

- Aaltonen, M., Macdonald, J. M., Martikainen, P., & Kivivuori, J. (2013). Examining The Generality Of The Unemployment–Crime Association. *Criminology* , 51, 561–594. doi:10.1111/1745-9125.12012
- Arbetsförmedlingen. (2016) *Fler än 100 000 nya jobb*. Hämtad 2017-05-21, från <https://www.arbetsformedlingen.se/Om-oss/Statistik-och-publikationer/Prognoser/Prognoser/Riket/2016-12-07-Fler-an-100-000-nya-jobb.html>
- Arbetsförmedlingen. (2017). *Var finns jobben 2017?*. Hämtad 2017-05-21, från <https://www.arbetsformedlingen.se/Om-oss/Statistik-och-publikationer/Prognoser/Prognoser/Riket/2017-02-09-Prognos-Var-finns-jobben-2017.html>
- Bourdieu, P. (1989). Social Space and Symbolic Power. *Sociological Theory* , 7 (1), 14-25. doi:10.2307/202060
- Brechwald, W. A., & Prinstein, M. J. (2011). Beyond Homophily: A Decade of Advances in Understanding Peer Influence Processes. *Journal of research on adolescence* , 21(1), 166 – 179.
- Bryant, A. L., & Zimmerman, M. A. (2003). Role Models and psychosocial Outcomes Among African American Adolescents. *Journal of Adolescent Research* , 18 (1), 36-67.
- Brå. (2009). *Orsaker till brott bland unga och metoder att motverka kriminell utveckling En kunskapsinventering*. Brottsförebyggande rådet. Hämtad 2017-04-24, från <https://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/ungdomsbrottslighet.html>
- Brå. (2017). *Ungdomsbrottslighet*. Hämtad 2017-04-24, från Ungdomsbrottslighet: <https://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/ungdomsbrottslighet.html> den 24 04 2017
- Caprara, G. V., Gerbino, M., Paciello, M., Di Giunta, L., & Pastorelli, C. (2010). Counteracting Depression and Delinquency in Late Adolescence. The Role of Regulatory Emotional and Interpersonal Self-Efficacy Beliefs. *European Psychologist*, 15(1), 34-48. doi: <http://dx.doi.org/10.1027/1016-9040/a000004>
- Demir, M., & Urberg, K. A. (2004). Friendship and adjustment among adolescents. *Experimental Child Psychology* , 88, 68-82.

- Dresch, J., & Lovén, A. (2010). Att bana vägen mot framtiden: Karriärval och vägledning i individuellt och politiskt perspektiv. i L. Lundahl, *Vägen efter grundskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Egidius, H. (2017). *Psykologiguiden*. Hämtat 2017-04-25, från <http://www.psykologiguiden.se/psykologilexikon/?Lookup=bourdieu>
- Farrington, D. P., Gallagher, B., Morley, L., Ledger, R. J., & St West, D. J. (1986). Unemployment, School Leaving, and Crime. *The British Journal of Criminology*, 26, 335-356. doi.org/10.1093/oxfordjournals.bjc.a047626
- Galbavy, R. J. (2003). Juvenile Delinquency: Peer Influences, Gender Differences and Prevention. *Journal of Prevention & Intervention in the Community*, 25(2), 65-78. doi.org/10.1300/J005v25n02_05
- Galte Schermer, I. (2017). *Ekonomifakta*. Hämtat 2017-04-25, från <http://www.ekonomifakta.se/Fakta/Arbetsmarknad/Arbetsloshet/Ungdomsarbetsloshet-internationellt/> den 25 04 2017
- Giordano, P. C. (u.d.). Girls, Guys and Gangs: The Changing Social Context of Female Delinquency. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 69 (1), 126-132.
- Greiffe, M. (2017-04-04). *Det är lättare att bli kriminell än att skaffa ett jobb*. (Tendens, Sveriges Radio) Hämtat 2017-04-07 från <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/873557?programid=3381>
- Haynie, D. L. (2003). Contexts of Risk? Explaining the Link between Girls' Pubertal Development and Their Delinquency Involvement. *Social Forces*, 82 (1), 355-397. doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1353/sof.2003.0093
- Haynie, D., Steffensmeier, D., & Bell, K. E. (2007). Gender and Serious Violence. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 5(3), 235-253. doi: 10.1177/1541204007300358
- Hemphill, J. F. (2003). Interpreting the magnitudes of correlation coefficients. *American Psychologist*, 58(1), 87-79. doi:10.1037/0003-066X.58.1.78
- Howitt, D., & Cramer, D. (2014). *Introduction to SPSS in psychology: for version 22 and earlier* (6 uppl.). Harlow: Pearson.
- Hällsten, M., Edling, C., & Rydgren, J. (2017). Social Capital, Friendship Networks and Youth Unemployment. *Social Science Research*, 61, 234-250. doi.org/10.1016/j.ssresearch.2016.06.017
- Kandel, D. B. (1978). Similarity in real-life adolescent friendship pairs. *Personality and Social Psychology*, 36(3), 306-312. doi:10.1037/0022-3514.36.3.306
- Keyes, C. L. (2006). Mental Health in Adolescence: Is America's Youth Flourishing? *American Journal of Orthopsychiatry*, 76(3), 395-402.

- Kiesner, J., Kerr, M., & Stattin, H. (2004). "Very Important Persons" in adolescence: going beyond in-school, single friendships in the study of peer homophily. *Journal of Adolescence*, 27(5), 545-560. doi: 10.1016/j.adolescence.2004.06.007
- Kling, K. C., Hyde, J. S., Showers, C. J., & Buswell, B. N. (1999). Gender Differences in Self-Esteem: A Meta-Analysis. *Psychological Bulletin*, 125 (4), 470-500. doi: 10.1037/0033-2909.125.4.470
- Kuczynski, L., & De Mol, J. (2015). Dialectical Models of Socialization. i R. M. Lerner Hoboken, *Handbook of Child Psychology and Developmental Science*.
- LoRDIA. (2017). *LoRDIA*. Hämtad 2017-05-12, från <http://center.hj.se/lordia.html>
- Lundqvist, C. (2010). Möjligheternas Horisont. Etnicitet, utbildning och arbete i ungas berättelser om karriär. *Doktorsavhandling, Linköping Studies in Arts and Science No. 510*. Linköping: Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier Linköpings universitet. <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:310127/FULLTEXT01.pdf>
- Mc Gloin, J. M. (2009). Delinquency Balance: Revisiting Peer Influence. *Criminology*, 47(2), 439-470.
- Miller, S., Loeber, R., & Hipwell, A. (2009). Peer deviance, parenting and disruptive behavior among young girls. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37(29), 139-152. doi: 10.1007/s10802-008-9265-1
- Newman, B. M., Lohman, B. J., & Newman, P. R. (2007). Peer group membership and a sense of belonging: their relationship to adolescent behaviour problems. *Adolescence*, 42(166).
- Parker, J. G., & Asher, S. R. (1993). Friendship and Friendship Quality in Middle Childhood: Links With Peer Group Acceptance and Feelings of Loneliness and Social Dissatisfaction. *Developmental Psychology*, 29(4), 611-621.
- Raphael, S., & Winter-Ebmer, R. (2001). Identifying the Effect of Unemployment on Crime. *The Journal of Law and Economics*, 44(1), 259-283. doi: 10.1086/320275
- Ring, J. (2013). *Brott bland ungdomar i årskurs nio. Resultat från skolundersökningen om brott åren 1995 - 2011*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- SCB. (2016). *Befolkningens utbildning*. Hämtad 2017-05-21, från <http://www.scb.se/uf0506/>
- SCB. (2017). *Arbetskraftsundersökningarna (AKU) mars 2017*. Hämtad den 2017-04-25, från <http://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/arbetsmarknad/arbetskraftsundersokningar/arbetskraftsundersokningarna-aku/pong/statistiknyhet/arbetskraftsundersokningarna-aku-mars-2017/>
- Shannon, D., & Ring, J. (2009). *Orsaker till brott bland unga och metoder att motverka kriminell utveckling En kunskapsinventering*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

- SKL. (2017). *Fakta kommuner och landsting*. Hämtad 2017-05-21, från <https://skl.se/tjanster/kommunerlandsting/faktakommunerochlandsting/kommungruppsindelning.2051.html>
- Socialstyrelsen. (2013). *Unga och brott i Sverige, underlagsrapport till barns och ungas hälsa, vård och omsorg*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Stattin, H., Stenbacka, M., & Romelsjö, A. (1997). Personal resources as modifiers of the risk for future criminality: An analysis of protective factors in relation to 18-year-old boys. *British Journal of Criminology*, 37(2), 198-223. doi: 10.1093/oxfordjournals.bjc.a014155
- Stattin, H., Kerr, M., & Skoog, T. (2011). Early Pubertal Timing and Girls' Problem Behaviour: *Intergrating Two Hypothesis*. *Youth Adolescence*, 40, 1271-1287.
- Steinberg, L. (2008). A social neuroscience perspective on adolescent risk-taking. *Developmental Review*, 28(1), 78-106. doi: 10.1016/j.dr.2007.08.002
- Thomas, J. J., & Daubman, K. A. (2001). The Relationship Between Friendship Quality and Self-Esteem in Adolescent Girls and Boys. *Sex Roles*, 45, 53-65.
- Waldrup, A. M., Malcolm, K. T., & Jensen-Campbell, L. A. (2008). With a Little Help from Your Friends: The Importance of High-quality Friendships on Early Adolescent Adjustment. *Social Development*, 17(4), 832-852. doi: 10.1111/j.1467-9507.2008.00476.x
- Wike, T. L., Miller, S., Winn, D.-M., & Taylor, J. (2013). Going Along to Get Along? Interpersonal Processes and Girls' Delinquency. *Journal of Human Behaviour in the Social Environment*, 23(5), 604-615. doi: 10.1080/10911359.2013.772462